

Franciaországi romák beiskoláztatása

Franciaországban ma körülbelül 350 000 francia roma állampolgár él, Rhone megyében pedig – ahol én dolgoztam – körülbelül 5000. Franciául a romákat „Gens du Voyage”-nek hívják, mely magyarrá lefordítva utazó embereket jelent.

A Franciaországban élő romáknak három csoportját különböztetik meg: – azokat, akik teljesen letelepedettek (sédentaires), számuk a roma népesség egyharmada;

– azokat, akik félig letelepedettek (semi-sédentaires), azaz, egy nagyobb város körül vándorolnak, a roma népesség egyharmada;

– azokat, akik állandóan utaznak, egész évben járnak Dél-Európa országait, ők a „nagy utazók” = „grands voyageurs”, számuk a roma népesség egyharmada.

A.S.E.T.

Én az A.S.E.T.-nél (Association pour l’Aide à la Scolarization des Enfants Tsiganes), a Roma Gyerekek Iskoláztatását Segítő Szervezet Rhone megyei kirendeltségénél dolgoztam.

A szervezet 1969-ben alakult Romainville-ben. 1982-ben vált a Bobigny Akadémia által hivatalosan elismertté az első „Mobil iskolai kirendeltség” (Antenne scolaire mobile), mely egy sajátos iskolatípus, ahol a pedagógusok kisebb speciális teherautókkal – rakodórészüket osztályteremnek van átalakítva – járnak a roma táborhelyeket. Ennek az oktatási formának másik, általánosabban elterjedt kifejezése a „Camion-école”, „Teherkocsis iskola”.

1983-tól a szervezet hatásköre országossá vált, vidékre és a párizsi régiókra is kiterjedt. 1998-ban a Fiatalok Nemzeti és Népművelési Szervezeteként ismerték el.

2000-től 15 megyében van jelen, és közel 40 diplomás oktatót fog össze. Ma több mint 4000 tanulót fogadnak a 30 camion-école-ban.

A szervezet legfontosabb célkitűzései:

- segíteni a cigány gyerekek oktatását és beiskoláztatását, együttműködve a családokkal, a magán és állami iskolákkal, a szociális és adminisztratív ellátószervekkel és a roma szervezetekkel;
- védeni az iskola jogait;
- védeni a romák jogait;
- pártfogolni a roma kultúra fejlődését.

Camion-école

A Camion-école sajátos megoldás a francia multikulturális társadalomban a romák oktatásának és beiskoláztatásának elősegítésére. A romák hatszáz éves franciaországi tartózkodása alatt a többségi társadalom negatív előítéletei idegenkedést, tartózkodást váltottak ki a romákban az iskolával szemben, féltették gyermekeiket az iskolától. A „gadje”-től (gádzsók-tól) való ódzkodás még ma is érezhető attitűd, részben ma e hozzáállás következtében sem zökkenőmentes a roma gyerekek beiskoláztatása.

A camion-école valójában nem iskola, hanem átmeneti közeg a család és az iskola között, mediátorként funkcionál. A camion-école pedagógusai azokkal a roma gyerekekkel foglalkoznak, akik valamilyen oknál fogva éppen nem járnak iskolába, vagy nehezen megy nekik a beilleszkedés, a tanulás az iskolákban. A pedagógusok segítik a felzárkózásukat a követelményekhez, illetve minél jobb kapcsolatot igyekeznek kialakítani a szülőkkel, igyekeznek motiválni őket abban, hogy gyermekeiket iskolába járassák. Megkönnyítik, felgyorsítják a beiskoláztatással járó procedúrát, és a közben felmerülő nehézségek megoldásában segítik a szülőket.

A camion-école hidat képez a roma kultúra és a többségi társadalom között, a romák és a gádzsók világa között.

Speciális pedagógia jellemzi a camion-école-t, mivel figyelembe veszik a roma kultúra sajátosságait, mint például a sajátos idő- és hely-fogalmat, szájhangományukat, nyelvüket, vagy azt, hogy a romák klánokban élnek. Rugalmasan kezelik az időt, a foglalkozások ritmusát, az életkor szerinti csoportba sorolást. Az órák minél inkább a gyerekek egyéni igényei, szükségletei alapján zajlanak. Az oktatás központjában az írás-olvasás-számolás áll, amely a romák legfontosabb elvárása. Sajátossága még ennek a formának, hogy mobilitása révén, azzal, hogy áthidalja az iskolába járás nehézségeit, gyorsan juttatja a roma gyerekeket hatékony feladatokhoz, ezáltal könnyebben tanulnak meg gyorsan és jól olvasni.

Speciális módszert alkalmaznak az olvasás megtanulására, a „KIKO”-t. A módszer kitalálója *Etienne Pierre*, aki húsz év tapasztalatai nyomán fejlesztette ki e technikát, mely kezdetben 6–7 éves gyerekeknek készült beiskoláztatásuk megkönnyítésére, majd kiterjedt hátrányos helyzetű fiatalokra, bevándorlókra, illetve írástudatlan felnőttekre. Iskolában vagy iskolán kívül egyaránt alkalmazható, sőt használatát már az iskola megkezdése előtt is ajánlják.

A módszer játékos tanuláson és gyors memorizálisan alapszik. Két tényezőt tartanak nagyon fontosnak a KIKO alkalmazásakor: az egyik a nevelő és diák jó kapcsolata, a másik pedig a hangok megtanulása a betűk előtt. Ami azt jelenti, hogy olyan hangokat tanítanak meg először, melyek kiejtése és írása különböző, nem hasonlítanak egymásra, ezek: un – on – oi – au – eu – en – ai – an – in – ou. Azaz az olvasás megtanulását nem az ABC betűinek nevével kezdik, hanem ezekkel a hangokkal. Ezt a tíz hangot írják fel kártyákra, és alkalmazzák a tanításban, úgy, hogy az olvasás elsajátítása során a szavakban felismerik a kártyákon szereplő hangokat, meghallják, és ezáltal értelmezni tudják a szavak jelentését is.

Az olvasás megtanulásának különböző fázisai vannak. Az első lépés egy bizonyos

reflex megszerzése, melynek során a két betűből álló összetett írásképpel szemben (például au) azonnal felismerik az általa jelzett hangot ([o]). Második lépésben a kártyákkal, a magánhangzókkal játszanak. A harmadik lépésben pedig hatékonyan felismerik az előző két lépésben tanult elemeket egyszerű, rövid szavakban, közben pedig a nevelő olvas a tanuló előtt, úgy, hogy a tanuló követni tudja a szöveget, és látja az írásképet is. A negyedik fázis már kettős tanulás, „olvasni és olvastatni”, folyamatosan egyik oldalról a másik oldalra, megtanulnak koncentrálni. A nevelő feladata, hogy felolvassa a szöveget és a könyv képeit is ismertesse. Majd apránként haladva már együtt olvasnak, felismerve az ismert részeket és figyelve a helyesírási nehézségekre, szabályokra is.

ASET Rhone megyei kirendeltségének működése

Az ASET országos civil szervezet székhelye Romainville-ben található. Párizsban évente egyszer tartanak országos konferenciát, amikor is a különböző megyékben dolgozó pedagógusok beszámolnak munkájukról, tapasztalataikról, illetve továbbképzésen, előadásokon vesznek részt.

A párizsi, legtöbb táborhellyel rendelkező régió 15 mobil iskolai kirendeltségből áll. Rhone megyében, a Lyon környékét ellátó kirendeltség három főből áll: egy óvónóból, egy általános- és egy középiskolai tanárból, akik mindhárman főállású alkalmazottak. Nincs irodájuk, speciális teherautóval járnak a Lyon környékén található roma táborhelyeket.

Általában két, esetleg három teherautóval mennek egy-egy nagyobb táborhelyhez. Egy héten két alkalommal tartanak ugyanazon a táborhelyen foglalkozásokat. Egy nap pedig két helyre mennek ki a foglalkozásokra meghatározott időben, délelőtt 10–12, délután pedig 14/15–17 óra között. 12–14 óra között tartanak egy hosszabb ebédszünetet, amikor is a három pedagógus az autópályához közeli bevásárlóközpont éttermében találkozik. Ekkor kicseit megpihennek, felmelegednek, megbe-

szélik a heti menetrendet, időpontokat egyeztetnek, és természetesen elmesélik az aznap történeteket, illetve legtöbbször ekkor tartanak „reunion”-okat, megbeszéléseket más, romákkal foglalkozó civil szervezetekkel. A három fő team-munkában dolgozik a szervezetben, mindenkinek megvan a saját feladata a pedagógusi munkakörön kívül, például: ki melyik civil szervezettel, melyik roma családdal tartja a kapcsolatot, vagy melyik gyerek beiskoláztatását bonyolítja. Szerdánként nem dolgoznak, mivel a héten egy napjuk mindig szabad, a kötelező heti óraszámából következően.

Kihívások

Az ASET-ben dolgozó pedagógusoknak a körülményekből adódóan sajátos kihívásokkal kell megbirkózniuk a foglalkozások során. Egyrészt állandóan más-más területeken állomásoznak a romák, máshová kell menniük a szervezet tagjainak. Másrészt a foglalkozásokon a „gyerekanyag” is állandóan változik életkorban, tudásszintben egyaránt. Változó, hogy egy-egy napon kik vannak, hányan vannak jelen, mennyire tudnak olvasni, írni, számolni. A tanár minden alkalommal csak az óra kezdetekor tudja meg, kivel is fog aznap foglalkozni, akkor kell gyorsan átgondolnia, hogyan is építse fel az elkövetkező óráját, hogyan csoportosítsa a különböző szintű gyerekeket, kinek milyen feladatot adjon.

Foglalkozások

Hogy egy-egy táborhelyre melyik, illetve hány pedagógus megy ki, annak alapján döntik el, hogy hány gyerek van a területen, és milyen életkorúak.

Miután megérkeznek a telepekre a pedagógusok, csoportokra osztják a gyereke-

ket életkoruk alapján. Ha két kocsival mennek – ez a leggyakoribb –, az egyik kocsiban a 4–5 évesekkel foglalkoznak, a másikban pedig a 6–16 év körüliekkel, annál idősebbekkel nem. Általában egy-egy pedagógus 4–5 gyerekkel foglalkozik ideális esetben, de ez mindig változó. (A kócsi maximálisan 15 főt képes befogadni.)

A kicsikkel az óvónő foglalkozik, akivel folyamatosan gyakorolják saját nevük leírását, a hónapokat, az aznapi dátumot. Sokat rajzolnak, színeznak, játékos feladatokat oldanak meg. Különböző feladatlapokat töltenek ki, amelyekkel finomítják szám- és betűismeretüket, rajz-készségüket, bővítik tárgyi tudásukat. Ha a gyere-

---

Rugalmasan kezelik az időt, a foglalkozások ritmusát, az életkor szerinti csoportba sorolást. Az órák minél inkább a gyerekek egyéni igényei, szükségletei alapján zajlanak. Az oktatás központjában az írás-olvasás-számolás áll, amely a romák legfontosabb elvárása. Sajátossága még ennek a formának, hogy mobilitása révén, azzal, hogy átbridálja az iskolába járás nehézségeit, gyorsan juttatja a roma gyerekeket hatékony feladatokhoz.

---

kek megunják a feladatokat, a „terem” hátsó részében lévő játszóházhoz mennek és építőköccakkal, legóval stb. játszanak kicsit, majd újra feladatokat kérnek. Minden gyereknek – persze csak azoknak, akik rendszeresebben járnak – van egy nagyalakú füzet, amelynek az előlapjára felírják a nevét, életkorát, illetve azt, hogy mikor kezdte meg a füzetét. Ettől kezdve

minden órai munkát – rajzot, feladatlapot – ide ragasztanak be. Így tartják számon a gyerekek tevékenységét, fejlődését.

A másik kocsiban a kisebb és nagyobb iskoláskorúak vannak egy helyen. Ennek a korosztálynak rendszerint legfőbb nehézsége az írás-olvasás-számolás, az alapvető iskolai ismeretek elsajátítása, ezért a foglalkozások fő témája ezek gyakorlása. Ha lehet, minden gyerek személyre szóló feladatot kap, de ha ez nem megoldható, akkor két-három fős csoportokban dolgoznak, vagy esetleg olyan feladatot kapnak, amelyet valamilyen szinten mindenki meg tud oldani, amely mindenkit fejleszt, mindenkinek érdekes, univerzálisan fontos,

hasznos (például közlekedési szabályok, nemzetközi szavak ismerete). Azoknak, akik már viszonylag tudnak írni, olvasni általában egyszerű pár mondatos fogalmazást kell írniuk, vagy szövegértési, logikai keresztrejtvényt kell megfejteniük. Ha megírták a fogalmazást, begépelik a hordozható számítógépbe, hogy az informatika világával is ismerkedjenek – ez újdonság a *camion-école*-ban, 2005 őszétől nyílt mód rá –, majd a tanár megformázza az egy ClipArt-os képpel illusztrálja a fogalmazást, melyet a diákok választanak ki.

Együttműködés más szervezetekkel

Az ASET Rhone megyei kirendeltsége két civil szervezettel működik szorosan együtt: az ARTAG-gal (Association Regionale des Tsiganes et Amis Gadje), azaz a Regionális Roma és Gádzsó Barátainak Szervezetével, és a SIGAAV-al (Syndicat Intercommunal de Gestion des Aires d'Accueil des Gens du Voyage), azaz romákat fogadó, ügyintéző területi testülettel. Mindkét szervezet a romák mindennapi problémáival foglalkozik, azaz közvetítenek a romák és az állami ellátószervek között, a lakásügyben eligazítást és támogatást adnak, gazdasági tanácsadást nyújtanak, mellyel segítik a munkavállalási engedély megszerzését, illetve elérhetőbbé próbálják tenni a romák számára a megfelelő egészségügyi szolgáltatásokat, segídenek a beiskoláztatásban és a roma kultúra terjesztésében. A két szervezettel az ASET heti szinten folyamatosan tartja a kapcsolatot, információt cserélnek a gyerekekről, családi körülményeiről, szociális helyzetükről, iskoláztatásukról.

A beiskoláztatás során felmerülő problémák

Franciaországban 6-tól 16 éves korig van iskolakötelezettség. A romák általában csak 5 éves kortól járattják gyermekeiket óvodába, vagy az ASET-be, előtte semmi-

képpen sem, mivel a romák nagyon fontosnak tartják, hogy minél inkább „védve” legyenek a gyerekek a külvilágtól, ezért a lehető legkésőbb adják csak a különböző intézményekbe.

A roma gyerekek beiskolázásánál gyakran nehézséget jelent, hogy sokszor változtatják a roma családok a lakóhelyüket, nincs állandó lakcímük, nehezen kapják meg (és csak 4–5 hónapra!) a legális letelepedési engedélyt. A beiskoláztatás után is problémák merülhetnek fel a rossz szociális körülmények miatt, így például a táborhelyektől sokszor messze vannak az iskolák, ahová csak kocsival juthatnak el a roma diákok. Másrészt még napjainkban is egyes roma szülők csak az olvasás-írás-számolás elsajátítását tartják fontosnak, így a roma gyerekek nem eléggé motiváltak, hogy rendszeresen járjanak iskolába, gyakori a kimaradás. A roma szülők sok esetben feleslegesnek tartják a legfőbb ismeretek megszerzése után gyerekeik további iskoláztatást, mivel úgy gondolják, hogy a további tudás nem szükséges a megélhetéshez. Az intézményi oldal tekintetében sem egyszerű a helyzet, mivel nem minden iskolaigazgató örül roma diákok felvételének – ami a helyváltoztatások miatt gyakran nem év elején, hanem év közben történik –, hisz ez általában több gonddal jár az iskola számára.

Irodalom

- Cannizo, Marie (1988): *D'ou viens-tu gitan ou vas-tu*. Pages Nouvelles, Avignon.
 KIKO – *Méthode de lecture pour le Moniteur*. ECD, Paris. (1980)
 Veger, Camille M. (1995): *Quand l'école vient aux enfants. Alphabétisation des Gens du Voyage*. Kézirat, Romainville.
<http://perso.assoc.wanadoo.fr/aset.france>

Tóth Helga

Artemisszió Alapítvány,

„*Anthropology in Action*“ program